

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL ÎNTR-UN PACT AL
PROTECȚIEI SOCIALE ȘI
PERMANENȚEI VĂRSTNICI
AMPONORU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE
OPPOZITIE

UNIVERSITAS
GALATIENSIS

UNIVERSITATEA „DUNĂREA DE JOS”, GALAȚI
Școala doctorală a Facultății: Litere

TEZĂ DE DOCTORAT

**Scriitura romanescă a lui Ștefan Agopian între
(de)construcția narativă
și virtuțile (meta)ficționale**

REZUMAT

Conducător de doctorat

Prof. univ. dr. Simona ANTOFI

Doctorand:

Laurențiu ICHIM

Seria U2: Filologie – Română, nr. 6

**Galați
2013**

DECIZIA

nr. 2608 / 6.12.2013

În conformitate cu prevederile Legii Educației Naționale nr. 1/05.01.2011, ale Codului studiilor universitare de doctorat și ale Regulamentului instituțional privind organizarea și desfășurarea studiilor universitare de doctorat;

în baza referatului conducătorului științific **Prof.univ.dr. Simona ANTOFI**;
conform aprobării Consiliului școlii doctorale din data de **27.11.2013**;

în baza Ordinului Ministerului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului nr. 3288/20.02.2012
privitor la numirea rectorului;

Rectorul universității decide:

Art. 1. Se numește comisia pentru evaluarea și susținerea publică a tezei de doctorat de către doctorandul(a) **ICHIM P. LAURENȚIU**, domeniul **Filologie**, în următoarea componență :

1. Președinte	Prof.univ.dr. Nicolae IOANA Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
2. Conducător de doctorat	Prof.univ.dr. Simona ANTOFI Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
3. Referent oficial	Prof.univ.dr. Mireea A. DIACONU Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava
4. Referent oficial	Prof.univ.dr. Gheorghe MANOLACHE Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
5. Referent oficial	Prof.univ.dr. Lucian CHIȘU Universitatea Spiru Haret, București

Art. 2. Școala doctorală, Secretariatul doctorat, Compartimentul salarizare și Biroul financiar vor duce la îndeplinire prevederile prezentei decizii.

Rector,

Prof. univ. dr. ing. Iulian Gabriel BÎRSAN

CUPRINS

ARGUMENT	6
CAPITOLUL I	
Metaficțiunea istoriografică – exerciții de re-structurare discursivă și de-construcție diegetică	8
CAPITOLUL AL II-LEA	
Romanele lui Ștefan Agopian în oglinzile (de)formatoare ale criticii	16
II. 1. Istoriile literare – alternativă sintetică in-discutabilă a lecturii specializate	17
II. 2. Re-dimensionări critice: optzecismul lui Ștefan Agopian	21
II. 3. Un alt Agopian – modernitatea scriiturii românești	22
II. 4. Pledoarii pentru un scriitor inclasabil	27
II. 5. Maturitatea viziunii critice: Ștefan Agopian în oglinzile narațiunii sale literare	29
II. 6. Lecturi critice în palimpsest	32
CAPITOLUL AL III-LEA	
Discurs asupra metodei	35
III. 1.– Perspective asupra textualismului românesc	35
III. 1. 1. Teoreticieni experimentați	35
III. 1. 2. Practicieni (mai mult sau mai puțin) dedicați	41

– Agopian et comp.	
III. 2. Ștefan Agopian <i>par lui-même</i>	44
CAPITOLUL AL IV-LEA	
Aventura scriiturii românești. Scurt istoric. <i>Însemnări din Sodoma</i> – fecunditatea începutului	57
CAPITOLUL AL V-LEA	
<i>Ziua mâniei</i> sau despre destrămarea convențiilor romanului istoric	60
CAPITOLUL AL VI-LEA	
<i>Manualul întâmplărilor</i> - experiment despre cum (nu) se scrie o metaficțiune istoriografică	83
CAPITOLUL AL VII-LEA	
<i>Tache de catifea</i> - roman paraistoric despre exigențele anti-po(i)eticii narrative	100
CAPITOLUL AL VIII-LEA	
<i>Sara</i> - periplu (meta)diegetic narativizat	125
CAPITOLUL AL IX-LEA	
<i>Tobit</i> - roman cu <i>tâlc</i> metanarativ	146
CAPITOLUL AL X-LEA	
<i>Fric</i> - poe(ma)tizarea ficțiunii narrative	160

CONCLUZIE	175
BIBLIOGRAFIE	176

REZUMAT

Miza acestei lucrări rezidă în (re)evaluarea critică a structurilor narative ale scriiturii românești, în (re)descoperirea valențelor de/re/constructive ale unei scriituri dificile, deosebit de complexe, în datele ei fundamentale și, tocmai de aceea, dificil de analizat.

După o prealabilă parcurgere a bibliografiei critice de specialitate, (de)motivantă în sine, întrucât profilul romancierului și al textelor sale se recompune continuu, cu instrumentele teoretico-metodologice ale discursului critic multiplu orientat, polivalent, am căutat – și credem că am găsit – o posibilitate de (re)lectură inedită a romanelor lui Ștefan Agopian.

Am identificat – lăsându-ne parțial dirijați de semnele textuale ale unei grile latente de lectură, și împrumutând apetitul scriitorului pentru jocul textual plurisemantic, a cărui aparentă gratuitate se potrivește de minune parcursului narativ heterotopic pe care proza literară a lui Agopian îl ilustrează – un traseu al

devenirii scriiturii în sensul eliberării categoriilor narative pe care *gramatica liberală* postulată de Agopian o implică.

Istoria (meta)ficțională a narațiunii românești marca Ștefan Agopian parcurge, în opinia noastră, o serie de etape (relativ) distincte, care au impus structura demersului de cercetare și a prezentei lucrări.

Început cu un nucleu pluristratificat procedural și semantic, *Însemnări din Sodoma (Un fel de roman)*, romanul paraistoric al lui Agopian parcurge etapele: *Ziua mâniei – (Roman)* ce dialoghează deconstructiv – polemic cu modelele consacrate ale romanului istoric, rafinatul *Manual al întâmplărilor – (Un altfel de roman)*, cu intenție fals didacticistă în raport cu poetica romanului istoric, a celui picaresc, de aventuri etc.; *Tache de catifea – (Roman)*, în realitate cel mai profund anti-roman istoric, o ilustrare a resurselor distructiv-deconstructive ale scriiturii; *Sara* – reconfigurare a construcției narative pe multiple planuri, la nivelul universului diegetic de discurs;

Tobit – anti-narațiunea pe temă istorică ce își forțează limitele; *Fric* – poe(ma)tizarea unei (anti)narațiuni care s-a delegitimat istoric și procedural.

Specificitatea scriiturii românești în discuție a necesitat ajustarea instrumentarului metadiscursiv operațional de analiză cu elemente de metaficțiune istoriografică agrementată, și aceasta, cu acele date teoretico-metodologice ale textualismului susceptibile de a fi aplicate în spațiul literar românesc. Nu este mai puțin adevărat faptul că, pe măsură ce demersul de cercetare înainta, lua amploare și se adâncea, am încercat acomodarea conceptelor puse la dispoziție de naratologie, critică și istorie literară, teoria literaturii, teorii asupra postmodernismului românesc și european centrate pe problematica, structurile și miza metaficțiunii istoriografice, cu po(i)etica agopiană aflată mereu în răspăr cu toate convențiile romanescului, până la ultimele limite.

Permutările procedurale de recompunere, de atenuare ori de întărire a operaționalității pe care ni le-am permis, la nivelul metadiscursului, chiar dacă

au îngreunat, uneori, lectura, au fost socotite necesare pentru o justă echilibrare a raportului dintre metodologia științifică de lucru și obiectul supus analizei.

Capitolul I, intitulat **Metaficțiunea istoriografică – exerciții de re-structurare discursivă și de-construcție diegetică**, are în vedere identificarea acelor repere teoretice ale caruselului conceptual postmodern compatibile cu demersul analitic propus și este completat de un al doilea capitol, axat pe direcțiile receptării romanelor lui Ștefan Agopian, numit **Romanele lui Ștefan Agopian în oglinzile (de)formatoare ale criticii**. Scriitor dificil de încadrat într-o direcție literară, într-o generație biologică sau de creație, și posesorul unei formule creatoare aparte, Ștefan Agopian și-a creat reputația unui autor atipic din mai toate punctele de vedere. Iubit sau sancționat de critică, avându-și admiratorii săi ori sfătuit de-a dreptul să renunțe la a scrie literatură, Agopian a suscitât, de-a lungul carierei sale literare, precum și în timpul cât a activat

în redacția revistei *Cațavencu*, interesul mai multor voci critice importante care au încercat fie să-l încadreze într-o cronologie firească a istoriei literare, fie să-i identifice mărcile structurale și semantice care dau particularitatea indubitabilă a scriiturii sale, fie să-i evalueze etapele scrisului său literar ori publicistic.

În ceea ce ne privește, lăsând la o parte activitatea de gazetar și de polemist redutabil a lui Agopian, considerăm absolut necesară o sistematizare evaluativă a direcțiilor receptării critice a literaturii ce-i poartă amprenta creatoare pentru a realiza, astfel, o fundamentare teoretico-metodologică a demersului nostru și, mai ales, pentru a propune, pe de o parte, o (meta)lectură în palimpsest a textelor lui Agopian, preluate, integrate și interpretate în diferite tipuri de discurs critic; iar pe de altă parte, pentru a evidenția oglindirea explicită, implicită ori în revers negativ a discursurilor critice unele în raport cu celelalte, precum și amplificarea, în acest mod, a resurselor speculare / speculative ale metatextului specializat, ca

formă de re-scriere indirectă a literaturii lui Agopian. Literatură care ea însăși își încearcă puterile în raport cu critica literară și o incită, cu real folos, am zice, la a-și face datoria.

Al treilea capitol al lucrării - **Discurs asupra metodei** – urmărește o serie de perspective asupra textualismului românesc având în vedere, pe de o parte, importanți teoreticieni ai textualismului românesc, iar pe de altă parte, exerciții de auto-definire prin scriitură a celor care urmează în mod declarat modelul textualismului francez. Apartenența lui Agopian la categoria acestora din urmă rămânând discutabilă. Tot în acest capitol se regăsește a analiză a interviurilor lui Agopian, insistându-se asupra elementelor de specificitate și de opțiune poetică. Așa după cum îi place să scrie, deși recunoaște că are gestația grea, lui Ștefan Agopian îi place să vorbească, în interviuri, despre câteva teme predilecte care se pot oricând reconfigura ca istorie – și istorisire în stil degajat, inimitabil – a devenirii scriiturii ca marcă distinctivă și concretizare a spațiilor creatoare

fundamentale ale acestui autor mereu altfel și totuși neschimbat. Interviuurile pun în discuție o serie de elemente de poetică și de laborator de creație, relația cu critica literară, problema editărilor și a reeditărilor, chestiunea canonului estetic, a supraviețuirii scriitorului sub dictatură, relevanța eticului în raport cu esteticul, funcționalitatea criteriului generaționist în literatură, precum și posibile grile interpretative ale romanelor sale. Agopian joacă multe roluri, după cum se vede, le joacă dezinvolt, fără pic de trac, îi place ieșirea la scenă deschisă și, ajutat, uneori, de partenerul de dialog, pune în scenă o mică și chiar savuroasă comedie a replicilor.

Capitolul al patrulea debutează cu o observație care ni se pare importantă în raport cu mișcarea formelor – și a formulelor – românești ale lui Agopian. Cititorul care urmărește distribuția romanelor lui Ștefan Agopian, în spațiul tipografic al celor două volume de *Opere*, înțelege că scriitorul, eludând traseul sinuos al editării fiecărui volum de proză literară în parte, își regizează, cu atenție demnă

de semnificația în sine și de caracterul integrator – definitoriu în raport cu întreaga creație a unui autor, apariția completă a prozei sale românești.

Mizează, cu alte cuvinte, pe un efect de receptare anume, și pe cititorul suficient de experimentat pentru a identifica etapele unei cronologii interne a operei motivată nu numai cronologic, cât și po(i)etic. Disponerea pe verticala paginii tipărite a titlurilor induce privirii lectorului o mișcare de *glissando* susținută, (in)discret, de un agent parateatral esențial al receptării: subtitlurile. Citite pe orizontală, într-o redispunere paratactică pe care o considerăm în egală măsură necesară, deși pagina tipografică nu o permite ca atare, titlurile și, mai ales, subtitlurile, induc ideea unei deveniri po(i)etice riguroase centrate pe problematica, conceptele și strategiile scripturale ale narativității. Principiul dispunerii prismatice a componentelor acestei aventuri exemplare a unei scriituri ea însăși cu totul particulară nu intră-n contradicție nici cu ideea de cronologie, nici cu cele două secvențe

legitimatoare – *Realismul magic: triumful imaginației* și al *fanteziei* – text redactat de Eugen Negrici, care deschide volumul unu, și *Dosarul de presă* care îl încheie pe ce de-al doilea. Ambele dau greutate metatextuală romanelor și sunt completate de datele biobibliografice ale autorului, prezente în ambele volume de *Opere*. Se naște, astfel, un portret *ad-hoc* al scriitorului, prin prisma romanelor sale, elaborat po(i)etic și cronologic, multiplu fațetat, bazat pe un continuum și simultan pe o necesară diferențiere creatoare.

Analiza propriu-zisă a scriiturii românești în discuție începe cu ***Însemnări din Sodoma – fecunditatea începutului***. Considerat o structură de tip nucleic-anticipatorie a romanelor ulterioare, ficțiunea metatextuală *Însemnări din Sodoma* „conține, *in nuce*, toate temele recurente în operele lui Ștefan Agopian.”¹ Însă are relevanță tangențială, în opinia noastră, în raport cu avatarurile românești ale metaficțiunii istoriografice și, mai mult decât atât, pe

---

¹ Mușat, Carmen, *Ipoteze* p. 138

lângă sensurile la suprafață, evident parabolice, dublate de un marcaj antiideologic emfatic ce atenuază textualismul ca practică a scriiturii, nu întrunește unanimitatea criticilor în ceea ce privește apartenența arhitextuală.

Capitolul al cincilea - **Ziua mâniei sau despre destrămarea convențiilor romanului istoric**, abordează un *roman – experiment*, construit pe principiul destructurării convenției romanului istoric. De fapt, *Ziua mâniei* exemplifică principiul agopian al literaturii ca producătoare de lumi. A face cu putință existența unor discursuri diferite, pe același subiect, înseamnă a elabora lumi posibile aflate în raport de nonconcurență, contigue și la fel de valabile în raport cu istoriile personale ale personajelor care se reduc, toate, la a fi fapte de discurs. înzestrate, și ele, cu putința creării de lumi, personajele din acest roman – Lucia mai cu seamă, și apoi Glăvan bătrânul, fac concurență naratorului care își păstrează, totuși, aici, o anumită ascendență și autoritate moștenite prin tradiție.

Construit pe principiul inter-relaționării ipostazelor discursurilor, explorând posibilitățile și resursele de insolitare ale intertextualității, *Ziua mâniei* este, din punct de vedere narativ, un text-caleidoscop ce se naște din pluriperspectivism înțeles ca moralitate de auto-re-scriere și din răsturnarea, de/re/funcționizarea categoriilor narațiunii literare, în special a temporalității. Istorisirile jonglează cu veleitățile deconstructive ale timpului narant, care, reversibil, circular, blochează progresia narativă, amalgamează faptele, personajele și bulversează cu totul fabula. Rescriindu-se mereu, prin introducerea unei alte voci narrative și a altor perspective asupra lucrurilor, toate active într-o simultaneitate rezultată din suspendarea logicii semantico-formale a discursului, narațiunea este, așa, zicând, prezentă cu toate componentele sale deodată, iar temporalitatea narativă, după cum spuneam, profită de pe urma raportării metonimice a capitolelor de text, a juxtapunerii ca principiu structurant fundamental, și se spațializează.

Senzația este aceea că romancierul își adună forțele într-o încercare de eliberare a narațiunii din diagrama prestabilită a raporturilor structurante interne, exersând (și) formule literare cândva active, pe care însă, nu se poate abține să nu le disloce din tiparele lor. Și că recurge la diferite stratageme – și strategii – de ambiguitate referențială ce dezarticulează, spuneam, fabula și obligă la regândirea modului în care textul literar își elaborează propria sa referință la care, pe tot parcursul performării actului de lectură, trimite. Indecizia structurală / structurantă a narațiunii insolitează însăși funcția referențială specifică limbajului literar căci textul narativ abdicând (parțial!) de la principiul logico-semantic, macroorganizator, își pune în criză capacitatea de a referi și referința însăși.

Capitolul următor, al șaselea, intitulat ***Manualul întâmplărilor - experiment despre cum (nu) se scrie o metaficțiune istoriografică***, arată cum această carte deopotrivă fascinantă și surprinzătoare pare a-și asuma deschis intenția

didactică în ceea ce privește construcția subiectului, respectiv a formei vizibile a narațiunii. Subtitlul, însă, – *Un altfel de Roman* – și înșiruirea celor șase capitole – *Moartea pentru patrie, Cumpătarea, Artă războiului, Poveștile Geografului, Crăciun cu Miloradovici, Lazaret* – atrag atenția cititorului avizat în privința procedurilor textualiste ori a acelor de tip metaficțional istoriografic pe care se așteaptă să le găsească în textele lui Agopian.

Atrag atenția și, în egală măsură, produc suspiciune, cititorul putând bănuși, pe bună dreptate, că are de-a face cu o serie de atrape false. Fără nicio legătură aparentă între ele, titlurile celor șase secvențe ale acestui *roman altfel* rezonează intertextual, dar fără adresă precisă. Difuză în text, intertextualitatea se nutrește din fantezia scriitorului și amândouă par să funcționeze ca un procedeu complex de ascundere prin descoperire (așa cum definea Cantemir, în *Istoria ieroglică*, alegoria, dar fără mecanismul retoric imediat perceptibil de acolo). Căci *Manualul* este o carte cu tâlc.

Alcătuită pe principiul *puzzle*, narațiunea cu toate categoriile formante în degringoladă ascultă de regulile ecleraajului rafinat, ale picturalității, elaborând o cronotopie incertă, cu istoricitatea pulverizată la nivelul celor șase secvențe ce alcătuiesc acest *roman anapoda*, în care nimic nu se întâmplă, în afara unui taifas etern. Blocarea sistematică a tuturor traseelor referențiale, aproape imediat ce au fost create - prin titlurile capitolului, de exemplu – și multiplele pseudodefiniții ale *stării pe loc*, ale *statului degeaba*, ale pasivității ca *mondus vivendi* – par a fi indicii ale pamfletului politic.

Capitolul al șaptelea este dedicat poate celui mai important roman al lui Ștefan Agopian, *Tache de catifea*. Considerat de mulți critici cel mai important roman al lui Ștefan Agopian, datorită densității sale metatextuale și a exercițiului istoriografic polemic în raport cu regulile ficționalității canonice, *Tache de catifea* pune în discuție, din capul locului, ierarhia dintre instanțele enunțării și construcția eului narator. Personajul care, mort fiind, ia cuvântul pentru a-l

delega pe autor să-i spună povestea, dă startul unui proces transgresiv complex, explicat de Adrian Oțoiu ca „transgresiunea frontierei dintre viață și moarte”, „dublă aici de transgresiunea limitelor dintre sfera autorului și cea a personajului, dar și de fluidizarea demarcației dintre realitate și ficțiune.”²

Mai mult, mormântul lui Tache de catifea reprezintă un loc liminal în care sunt convocate extremele jocului narativ (narator și personaj, referențial și ficțional), în raport de „indiferență împăcare.”³

Amalgamarea instanțelor și a funcțiilor narative, precum și schimbările dese de focalizare, una *oportunistă*, dispusă să preia în totalitate, uneori, nu doar punctul de vedere, ci și felul de a vorbi al personajelor, colorează romanul în nuanțele unui *picaresc autobiografic*, când relatarea se face la persoana întâi singular, sau se reorganizează drept componente ale unei scriituri, care tot cu substanță

---

² Oțoiu, Adrian, *Ochiul bifurcat, limba sașie*, Ed. , p. 178

³ idem, p. 179

pretins autobiografică, îl mandatează pe Autor ca voce narativă a personajului.⁴

Cât privește convenția relatării de fapte istorice, romanul lui Agopian își expune, și de această dată, tendențios articulațiile, repetând „adâncirea acelei falii pe care autorii de roman istoric tradițional își dădeau silința s-o camufleze cât mai abil, falia dintre pretext documentar și excrescența fictivă.”⁵ Ceea ce rezultă este un *asambaj heteroclit*, o colecție de asemenea cicatrici care mai mult separă decât unesc.”⁶

Următorul capitol are în vedere romanul *Sara*, văzut ca un **periplu (meta)diegetic narativizat**. Ceea ce dă specificitatea acestui text este faptul că naratorul – principala pârghie a structurării coerente a textului, vector esențial în elaborarea macrosemnificației semnificației de ansamblu, se dezice explicit de principalele sale funcții și îndatoriri: își reneagă, mai întâi, omnisciența și

---

⁴ ibidem

⁵ idem, p. 34

⁶ ibidem

credibilitatea, își presară partitura narativă cu nenumărați indici ai subiectivității sale, modalizatori discursivi ce pun constant în criză forța de creare a *iluziei de real* și criteriul verosimilității.

Abandonează rapid și funcția de regie, nesemnaland așa cum se cuvine intrările și ieșirile personajelor din scenă și nici trecerile (mult prea bruște) de la un tip de discurs sau mod de enunțare la altul. Ba chiar îl convoacă deliberat pe cititor pentru a se implica direct în descâlcirea firelor epice, păzind narațiunea de posibile interpretări eronate, insistând asupra detaliilor menite a dirija lectura. Mai mult decât atât, naratorul – martor indiscret în viața personajelor pe care nu adesea le pândește, curios, din umbră, nu-și sporește credibilitatea și aproape neresios în comportamentul său, nici nu se gândește să o facă.

Pe de altă parte, abundența descrierilor provoacă numeroase sincope narrative ce alterează nu doar traiectoria factuală în sine, ci chiar înlăuntrul spațiului descriptiv, coerența logico semantică a

ansamblului. Incapabil să activeze funcția de interpretare care, în are în cazul unui narator implicat, oferă principala cheie de lectură, naratorul își joacă nepăsător rolul la limită, participând activ la transformarea scriiturii într-o scenă a jocului metafictional deliberat. Volutele textuale ascund și descoperă, alternativ, un narator care se joacă de-a *uite narațiunea – nu - e narațiunea* (am putea înlocui *narațiune* cu *descriere* și fără a produce schimbări radicale) și care folosește, pentru a se exprima, persoana întâi plural, incluzându-l, adică, pe cititorul – martor al constituirii traseului textual - heterotopic drept argument al credibilității pe care instanța narativă a abandonat-o.

Despre ***Tobit - roman cu tâlc metanarativ***, se discută în următorul capitol, arătându-se cum întreaga factualitate din roman, mișcările, gestică, vorbele personajelor slujesc metatextul, adevărata miză a cărții. Cum această dimensiune prioritară a scriiturii are nevoie de un cadru-istoric, în acest caz, de un pretext, și de o serie de repere hipotextuale – pattern-

uri literare (cât de cât) recognoscibile, rezultă de aici că faptele și personajele nu au relevanță în sine, ci susțin doar categoriile narative necesare pentru ca metatextul să le poată comenta. În fond, acestea constituie substanța însăși a metatextualității care ajunge să-și forțeze propriile limite. Dincolo de *Tobit*, Agopian nu va mai putea scrie o serie, prin forța lucrurilor, decât fantasticul roman *Fric*.

Construcția textului se nutrește și ea din deconstrucția sistematică a componentelor narativității, în scriitură, intersectându-se contrapunctiv, contaminându-se încălcându-și teritoriile mai mereu, suportul discursiv al diegezei și inserturile metatextuale de tip *mise en abyme*, autoreflexivitate, autoreferențialitate orientată către menționatele categorii narative condimentate cu metalepse discrete, autocitării textuale etc. Mai mult, inserturile nu mai sunt detașabile, nici formal – sunt bine încastrate în scriitură, nici semantic, întrucât întreg inventarul conceptual și operațional narativ – voci narative, personaje – narator, ipostazele hibride

ale lui *auctor in fabula* (uneori personaje cu veleități ori funcții, percepții auctoriale, alteori doar o voce indistinctă din scriitură, căreia să i se poată atribui o ideologie literară de pus în legătură cu *gramatica liberală* a lui Agopian) are rolul de a se auto-semantiza și de a transforma implicit, însuși metatextul în supratemă a scriiturii.

Cât despre *Fric - poe(ma)tizarea ficțiunii narate*, ultimul capitol al tezei arată cum această ultimă carte a lui Ștefan Agopian, catalogată drept roman de către marea majoritate a criticii de specialitate, a produs reacții dintre cele mai diverse sau mai neașteptate. În mod firesc s-a încercat integrarea textului în siajul a ceea ce se stabilise a fi scriitura romanescă agopiană, versiunile cunoscute de textualism adnotat metatextual și adaptat realismului magic specific. Însă *Fric* nu este un text comod. Din nici un punct de vedere.

Exercițiul lecturii rizomatice pe care dispunerea rândurilor pe pagina tipografică îl cere, harababura simbolurilor care vin, pleacă, se întorc –

insolitate, recontextulizate adică, dar cu mijloacele discursului poetic mai degrabă decât cu cele ale narativității – precum și semnificativa remarcă paratextuală a lui Agopian însuși, care-și situează scrierea în categoria poemului, sunt tot atâtea mărci ce particularizează textul și îi ambiguizează datele de apartenență arhitextuală.

BIBLIOGRAFIE

Corpus de texte:

Agopian, Ștefan, *Ziua mâniei*, Editura Cartea Românească, 1979

Agopian, Ștefan, *Tache de catifea*, roman, Editura Cartea Românească, 1981

Agopian, Ștefan, *Tobit*, roman, Editura Eminescu, 1983, Premiul pentru proză al Asociației Scriitorilor din București

Agopian, Ștefan, *Manualul întâmplărilor*, povestiri, Editura Cartea Românească, 1984, Premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor

Agopian, Ștefan, *Sara*, roman, Editura Eminescu, 1987, Premiul revistei „Amfiteatru” pentru cea mai bună scriere beletristică a anului

Agopian, Ștefan, *Însemnări din Sodoma*, povestiri, 1993

Agopian, Ștefan, *Republica pe eșafod*, teatru, 2000, Premiul Asociației Scriitorilor din București, 2000

Agopian, Ștefan, *Fric*, roman, Editura Polirom, 2003, carte distinsă cu premiul ASPRO pentru experiment în cadrul Târgului Internațional de Carte Bookarest 2004 și premiată de revista Cuvântul la categoria *Superlativele anului 2003*

Agopian, Ștefan, *Tache de catifea*, reeditare la Editura Polirom, 2004, roman distins cu premiul pentru proză al Asociației Scriitorilor din București

Agopian, Ștefan, *Tobit* (ediția a II-a, revăzută), Editura Polirom, 2005

Agopian, Ștefan, *Sara* (ediția a III-a, revăzută), Editura Polirom, 2006

Agopian, Ștefan, *Opere I, (Însemnări din Sodoma, Drumul, Republica pe eșafod, Ziua Măniei, Manualul întâmplărilor, Tache de catifea)*, ed. Polirom, Iași, 2008

Agopian, Ștefan, *Opere II, (Sara, Tobit, Fric)*, Ed. Polirom, Iași, 2008

Dicționare:

1. Pop, Ion, (coord.), *Dicționar analitic al operelor literare românești, A-M*, ed. definitivă, ED Casa Cărții de știință, Cluj-Napoca, 2007
2. Simion, Eugen, (coord.), *Dicționarul general al literaturii române, A-B*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2004
3. Zaciu, Mircea; Papahagi, Marian; Sasu, Alexandru, *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, Ed. Albatros, București, 2000

Istorii:

4. Holban, Ioan, *Istoria literaturii române. Portrete contemporane*, volumul I, Ed. Princeps Edit, București, 2003
5. Lombardo, Maria Luisa, *Erotica magna. O istorie a literaturii române dincolo de tabuurile ei*, Ed. Universității de Vest, Timișoara, 2004
6. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii*

- române. 5 secole de literatură*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2008
7. Popa, Marian, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, Ed. Semne, București, 2009
  8. Ștefănescu, Alex, *Istoria literaturii române contemporane (1941-2000)*, Ed. Mașina de scris, București, 2005
  9. Țeposu, Radu G., *Istoria tragică și grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, Ed. Eminescu, București, 1993
  10. Zăciu, Mircea; Papahagi, Marian; Sasu, Alexandru, *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, Ed. Albatros, București, 2000
  11. Zăciu, Mircea; Papahagi, Marian; Sasu, Aurel, (coord.), *Dicționarul scriitorilor români*, vol. I, Ed. Albatros, București, 2001

Studii de interes general:

În volume:

12. Bădărău, George, *Postmodernismul românesc*, Ed. Institutul European, Iași, 2007
13. Călinescu, Matei, în, *Cinci fețe ale modernității*, Ed. Polirom, Iași, 2005
14. Cărauș, Tamara, *Efectul Menard. Rescrierea postmodernă: perspective etice*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2003
15. Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Ed. Humanitas, București, 1999
16. Connor, Steven, *Cultura postmodernă*, Editura Meridiane, București, 1999
17. Crăciun, Gheorghe, *Competiția continuă. Generația '80 în texte teoretice*, ediția a II-a, Ed. Paralela 45, Colecția Sinteze, Pitești, 1999
18. Derrida, Jacques, *Despre Gramatologie*, traducere, comentarii și note: Bogdan Ghiu, Ed. Tact, Cluj-Napoca, 2009
19. Diaconu, Mircea A., *Poezia postmodernă*, Ed.

Aula, Braşov, 2002

20. Foucauld, Michel, *What is an author?* In „Textual Strategies: Perspectives in Post-Structuralist Criticism”, editat de Josue Harari, Cornell University Press, Ithaca, 1979
21. Francis Fukuyama, *Sfârşitul istoriei și ultimul om*, Editura Paideia, Bucureşti, 2009
22. Gérard Genette, *Palimpsestes. La littérature au second degré*, col. Poétique, Seuil, Paris, 1982
23. Holban, Ioan, *Istoria literaturii române. Portrete contemporane*, volumul I, Ed. Princeps Edit, Bucureşti, 2003
24. Hutcheon, Linda, *Poetica postmodernismului*, traducere de Dan H. Popescu, Ed. Univers, Bucureşti, 2003, p. 207
25. Hutcheon, Linda, *Politica postmodernismului*, traducere de Mircea Deac, Ed. Univers, Bucureşti, 1997
26. Jonathan Culler, *Deconstruction: Theory and Criticism after Structuralism*, Itaca, New York, Cornell University Press, 1989

27. Lefter, Ion Bogdan, *Flashback 1985:începuturile noii poezii*, editura Paralela 45, Pitești, 2005
28. Lefter, Ion Bogdan, *Postmodernism. Din dosarul unei «bătălii» culturale*, ediția a V-a, adăugită, Ed. Paralela 45, Pitești, 2002
29. McHale, Brian, *Ficțiunea postmodernă*, traducere de Dan H. Popescu, Ed. Polirom, Iași, 2009
30. Michael Riffaterre, *Intertextual Representation: On Mimesis as Interpretive Discourse*, in „Critical Inquiry, 11, 1/1984
31. Miller, Joseph Hillis, *The critic as Host*, In David Lodge, ed., „Modern Criticism and Theory: A Reader”, pp. 278-285. Longman, 1988
32. Mincu, Marin, *Textualism și autenticitate*, Ed. Pontica, Constanța, 1993
33. Moraru, Christian, *Rewriting Postmodern Narrative Cultural Critique*, in „Age of Cloning”, traducere din limba franceză și note de Lidia Simion, Ed. Nemira, Col. „Totem”, București, 2000
34. Raymond Federman, *Critifiction: Postmodern*

Essays, Ed. State Univ Of NY PR, 1993

35. Riffaterre, Michel, *Intertextual Representation: On Mimesis as Interpretive Discourse*, in „Critical Inquiry, 1/1984
36. Roland Barthes, *From the work to text*, în „Image-Music-Text”, Hill and Wang, New York, 1977
37. Stephen, Greenblatt, *Invisible Bullets*, in Con Davis și Schleifer (ed.), *Contemporary Literary Criticism: Literary and cultural Studies*, Longman, New York, London, 1994
38. Tupan, Maria-Ana, *Discursul postmodern*, Ed. Cartea Românească, București:, 2002
39. Valentine Cunningham, *In the reading Gaol: Postunderlining, Texts and History*, Blackwell, Oxford UK, Cambridge USA, 1994 etc.
40. Vianu Tudor, *Arta prozatorilor români.*, Ed. Minerva, București, 1966

Studii critice de specialitate

În volume:

41. Carmen Mușat, *Ipoteze asupra romanului românesc postmodern și alte ficțiuni teoretice*, Ed. Paralela 45, Pitești, 1998
42. Holban, Ioan, *Profiluri epice contemporane*, Ed. Cartea Românească, București, 1987
43. Ivăncescu, Ruxandra, Ștefan Agopian. *Monografie*, Ed. Aula, Brașov, 2000.
44. Manolache, Gheorghe, *Regula lui doi (registre duale în dezvoltarea postmodernismului românesc)*, Ed. Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2004
45. Manolescu, Nicolae, *Literatura română postbelică*, vol. I, Proză, Editura Aula, Brașov, 2002
46. Mihăilescu, Dan C., *Literatura română în postceașism*, vol. II, *Prezentul ca dezumanizare*, Ed. Polirom, Iași, 2006
47. Mihăilescu, Dan C., *Reveria istoriei în Scrieri de plăcere*, Ed. Fundației PRO, București
48. Mușat, Carmen, *Perspective asupra romanului*

- românesc postmodern și alte ficțiuni teoretice*, Ed. Paralela 45, Pitești, 1998
49. Muthu, Mircea, *Balcanismul literar românesc. Etapele istorice ale conceptului*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002
50. Negoîtescu, Ion, *Scriitori contemporani*, Ed. Dacia, Cluj, 1994
51. Oțoiu, Adrian, *Competiția continuă: generația '80 în texte teoretice*. Pitești, Editura Vlasie, 1994
52. Oțoiu, Adrian, *Trafic de frontieră. Proza generației '80*, Ed. Paralela 45, București, 2000
53. Simuț, Ion, *Incursiuni în literatura actuală*, Ed. Cogito, Oradea, 1994
54. Simuț, Ion, *Ștefan Agopian sau farmecul unui sofism*, în „Critica de tranziție”, Ed. Dacia, Cluj – Napoca, 1996/160
55. Spiridon, Monica, *Melancolia descendenței*, Ed. Polirom, Iași, 2000
56. Ursa, Mihaela, *Optzecismul și promisiunile postmodernismului*, Ed. Paralela 45, Pitești, 1999

În periodice:

57. Boldea, Iulian, *Fascinația epică a erosului*, în „Vatra”, nr. 1-2, 2004
58. Boldea, Iulian, *Ludic și ironic în proza optzecistă*, în „Limba română”, nr. 1-2, 2008
59. Cristea, Enache, Daniel, *În cerc*, în Revista 22, 5/2010
60. Cristea, Radu, Călin, Ștefan Agopian, *Însemnări din Sodoma*, în “Jurnalul literar”, nr. 29-32/1994
61. Culcer, Dan, Proza lui Ștefan Agopian sau Didactica magna, în „Vatra”, nr. 11/1986
62. Flămând, Dinu, *Sara de Ștefan Agopian*, în Tribuna Românească nr. 345/1987
63. Gavril, Gabriela, *Din somnul grecilor răsare Fric ...*, în „Timpul”, an V, nr. 65, p. 7, mai 2004
64. Georgescu Paul, *Întâlnire cu Clio*, în “România literară”, septembrie 1981
65. Georgescu, Paul, *cu o sumbră splendoare*, în „România literară”, nr 16 / 1985.

66. Ioanid, Doina, *Manualul întâmplărilor sau despre bucuria lecturii*, în „Vatra”, nr. 5-6/2005
67. Manolescu, Florin, *O reeditare – Ștefan Agopian, Sara*, în „Luceafărul”, serie nouă, nr. 7/1998
68. Mihăiești, Mircea, *Fabule intertextuale*, în „Orizont”, nr. 2/1984
69. Mihăilescu, Dan C., *Somnurile lui Agop*, în „Ziarul de Duminică”, noiembrie, 2001
70. Mioara Bahna, *Ștefan Agopian, Tache de catifea*, în „Cronica”, nr. 11 / 2012)
71. Papahagi, Marian, *Personajul și construcția romanescă*, în „Tribuna”, iunie, 1987
72. Pârvulescu, Ioana, *Romane de catifea*, în „România literară”, nr. 41 / 1995
73. Popa, Dumitru Radu, *Ștefan Agopian: Fascinația Cărții*, în „Tribuna României”, nr. 273/1984
74. Scarlat, Mircea, *Scutul de lumină*, în „Viața românească”, iulie, 1987
75. Sora, Simona, *Despre inconvenientul de a (nu) scrie*, în „Dilema”, mai 2003

76. Sora, Simona, *Despre incovenientul de a (nu) scrie*, în „Dilema”, mai 2003
77. Ulici, Laurențiu, *Vieți paralele*, în „România Literară”, martie 1980
78. Terian, Andrei, *Agopian*, în Ziarul de duminică, ianuarie 2007

Resurse on-line:

79. Bartic-Bogdan, Eugen, *O evadare din postmodernism: realismul magic la Ștefan Agopian*, disponibil la adresa: <http://www.egophobia.ro/?p=6728>, accesat la 21.04.2013
80. Boldea, Iulian, *Ludic și ironic în proza optzecistă*, Revista „Limba Română”, Nr. 11-12, anul XVIII, 2008, disponibil la adresa: <http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=47>, consultat la data de 10.03.2012
81. Buciu, Marian Liviu, *Proza lui Ștefan Agopian*, în „Convorbiri literare”, nr. 7 (103), iulie 2004,

- disponibil la adresa: <http://convorbiri-literare.dntis.ro/BUCIUiu4.html>, consultat la data de 12.04.2012
82. Cernat, Paul, *Erotica descompunerii*, în „Observator cultural”, nr. 174, iunie 2003, disponibil la adresa: http://www.observatorcultural.ro/Erotica-descompunerii*articleID_8508-articles_details.html, accesat la data de 18.03.2012
83. Crăciun, Gheorghe, *Pactul somatografic. Made by laboratoarele Agopian*, în „Observator cultural”, nr. 37, octombrie 2002, disponibil la adresa http://www.observatorcultural.ro/Pactul-somatografic.-Made-by-laboratoarele-Agopian*articleID_5403-articles_details.html, accesat la 30.06.2012
84. Cristea-Enache, Daniel, *Întâmplări de mâine*, în „evz.ro”, miercuri, 8 octombrie 2012, disponibil la adresa <http://www.evz.ro/detalii/stiri/daniel-cristea-enache-intamplari-de-maine-823632.html>, accesat la data de
85. Cristea-Enache, Daniel, *Ștefan Agopian*,

Cartea și volumul, în „Sertarul scriitorului român”, disponibil la adresa <http://www.cristea-enache.ro/17-04-2011-stefan-agopian-cartea-si-volumul/>, accesat la data de 17.08.2013

86. Diaconu, Mircea A., *A propos de textualism*, în „Convorbiri literare”, nr. 11, nov. 1998, p. 23.
87. Diaconu, Mircea A., *În fața unui text de Ștefan Agopian...*, în „Septentrion”, nr. 8-9/ 1993-1994, p.10
88. Grigurcu, Gheorghe; Manolache, Gheorghe, *Istoria literaturii române postbelice între premise și realizări*, în, „Convorbiri literare”, Nr. 5 / mai 2009, disponibil la adresa: <http://www.romaniaculturala.ro/articol.php?cod=1269>
8, consultată la 18.09.2013
89. Paul-Bădescu, Cezar, *Ștefan Agopian: "Dacă nu am fi orgolioși, nu ne-am mânca viața scriind"*, interviu cu Ștefan Agopian, în „Adevărul”, 4 martie 2009, disponibil la adresa: adevarul.ro/news/societate/Stefan-agopiandaca-nu-orgoliosi--nu-ne-am-minca-viata-scriind-1_50aca19c7c42d5a663873318/index.html, accesat la

data de 19.07.2012

90. Șimonca, Ovidiu, *A fost o mare bucurie a mea să descopăr și să inventez lumi*, interviu cu Ștefan Agopian, în „Observator cultural”, nr. 310, martie, 2006, disponibil la adresa: http://www.observatorcultural.ro/A-fost-o-mare-bucurie-a-mea-sa-descopar-si-sa-inventez-lumi.-Interviu-cu-Stefan-AGOPIAN*articleID_14957-articles_details.html, accesat la data de 17.03.2012
91. Tuchilă, Costin, *A fi într-o carte*, text disponibil la adresa <http://costintuchila.wordpress.com/2010/07/17/a-fi-intr-o-carte/>, consultat la data de 21.07.2011

Interviuri:

92. Bittel, Adriana, *După zâmbituri și zisuri am plecat la „cai”*, interviu cu Ștefan Agopian, în „România literară”, nr. 18, 24 septembrie, 1996 (Anul XXIX)
93. Chivu, Marius, *Obsesiile scriitorului nu se*

epuizează niciodată, interviu cu Ștefan Agopian, în „Revista 22”, nr. 716, (25 noiembrie - 1 decembrie 2003), Anul XIV

94. Paul-Bădescu, Cezar, *Ștefan Agopian: "Dacă nu am fi orgolioși, nu ne-am mânca viața scriind"*, interviu cu Ștefan Agopian, în „Adevărul”, 4 martie 2009, disponibil la adresa: adevarul.ro/news/societate/Stefan-agopiandaca-nu-orgoliosi--nu-ne-am-minca-viata-scriind-1_50aca19c7c42d5a663873318/index.html, accesat la data de 19.07.2012
95. Popa, Dorin, *Lauda de la „Europa liberă” mi-a întârziat cartea cu patru ani*, interviu cu Ștefan Agopian, în „Convorbiri literare”, serie nouă nr. 22 (1310), iunie, 1991
96. Radu, Dia, *„Am scris întotdeauna din plăcerea de a inventa”*, interviu cu Ștefan Agopian, în „Formula AS”, nr. 1085, 13.09.2013 – 19.09.2013, disponibil la adresa: <http://www.formula-as.ro/2013/1085/lumea-romaneasca-24/stefan-agopian-am-scris-intotdeauna-din-placerea-de-a->

inventar-16850, accesat la data de 2.10.2013

97. Vlădăreanu, Elena, *Când ești adult, nu mai ai nicio idee în afara celor din tinerețe, dar ai multă experiență*, interviu cu Ștefan Agopian, în „Suplimentul de Cultură”, nr. 214, din 31.01.2009, disponibil la adresa: <http://www.suplimentuldecultura.ro/index/continutArticolAllCat/7/4501>, accesat la data de 21.06.2012